

(Ministru kabineta
2008.gada 23.decembra
rīkojums Nr.880)

KONCEPCIJA

PAR LATVIJAS NEMATERIĀLĀ KULTŪRAS MANTOJUMA SAGLABĀŠANU (informatīvā daļa)

Satura rādītājs

I.	Koncepcijā lietotie saīsinājumi	3
II.	Terminu skaidrojums	4
III.	Ievads	6
IV.	Situācijas apraksts	7
4.1.	Nemateriālā kultūras mantojuma nozīme 21.gadsimtā	7
4.2.	Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas starptautiskā sistēma	8
4.3.	Nemateriālā kultūras mantojuma raksturojums Latvijā un tā saglabāšanas institūcijas	8
4.4.	Vienotas Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas sistēmas izveides priekšnoteikumi un līdz šim paveiktais NKM saglabāšanā.....	13
4.5.	Risināmo problēmas formulējums un izklāsts	16
V.	Politikas dokumenti un tiesību akti, kas ir saistīti ar attiecīgās problēmas risināšanu	17
5.1.	Politikas dokumenti	17
5.2.	Starptautiskie tiesību akti	18
5.3.	Latvijas Republikas tiesību akti	18
VI.	Koncepcijas mērķis	19
VII.	Piedāvātie rīcības virzieni problēmu risinājumam	19
7.1.	Izveidot Latvijas NKM normatīvo bāzi pārvaldības sistēmas noteikšanai un atbalsta mehānisma izveidei.....	19
7.2.	Noteikt par nacionālā NKM saglabāšanas nodrošināšanu atbildīgo institūciju un panākt koordinētu un uz kopīgiem mērķiem orientētu Latvijas NKM saglabāšanā iesaistīto institūciju darbību.....	21
7.3.	Uz Latvijas Digitālās kultūras kartes bāzes izveidot Nacionālo NKM sarakstu un uzsākt nacionālā NKM izpaušmju saglabāšanas programmu izstrādi un īstenošanu ...	22
7.4.	Noteikt Latvijas NKM meistara statusu un izveidot atbalsta mehānismu NKM meistara zināšanu un prasmju tālāknodošanai	23
7.5.	Iekļaut NKM saglabāšanas jautājumus izglītības procesā visos izglītības līmeņos	23
VIII.	Prognozes par sekām, ja netiks risinātas problēmas	24
IX.	Veicamie pasākumi, to īstenošanas termiņi projektu apraksts un atbildīgās institūcijas	24
X.	Papildus nepieciešamais finansējums	26
XI.	Pārskatu sniegšanas un sasniegto rezultātu novērtēšanas kārtība	26

I. Konceptijā lietotie saīsinājumi

EP	Eiropas Padome
ES	Eiropas Savienība
KIS	Valsts aģentūra "Kultūras informācijas sistēmas"
KM	Latvijas Republikas Kultūras ministrija
Koncepcija	Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu
Konvencija	Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu
KRIIC	Kultūras un radošās industrijas izglītības centrs
ISEC	Izglītības satura un eksaminācijas centrs
IZM	Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija
ĪUMSILS	Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts
J.V.LMA	Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija
LAK	Latvijas Amatniecības kamera
LDKK	Latvijas Digitālā kultūras karte
LFK	LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuve
LKA	Latvijas Kultūras akadēmija
LMA	Latvijas Mākslas akadēmija
LU	Latvijas Universitāte
LU EKC	Latvijas Universitātes Etniskais kultūras centrs
NKM	Nemateriālais kultūras mantojums
MK	Latvijas Republikas Ministru kabinets
MVP	Muzeju valsts pārvalde
RA	Rēzeknes Augstskola
RTU	Rīgas Tehniskā Universitāte
TMC	Valsts aģentūra „Tautas mākslas centrs”
VKKF	Valsts Kultūrkapitāla fonds
VJIC	Valsts Jaunatnes iniciatīvu centrs
UNESCO	Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija
UNESCO LNK	Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas Latvijas Nacionālā komisija
VA	Vidzemes Augstskola

II. Terminu skaidrojums

Kultūrvide - vide, kas veidojusies cilvēka darbības rezultātā un glabā šīs darbības pēdas: gan materiālus veidojumus, gan nemateriālas garīgās vērtības.

Kultūras daudzveidība ir daudzie un dažādie veidi, kādos izpaužas grupu un sabiedrību kultūra. Šīs izpausmes tiek nodotas tālāk grupu un sabiedrību ietvaros un starp tām. Kultūras daudzveidība atklājas ne tikai dažādajos veidos, kādos ar dažādu kultūras izpausmju starpniecību tiek izteikts, papildināts un nodots tālāk cilvēces kultūras mantojums, bet arī daudzveidīgos mākslinieciskās jaunrades, ražošanas, izplatīšanas un patērēšanas veidos neatkarīgi no izmantotajiem līdzekļiem un tehnoloģijām.

Kultūras mantojums – attīstības ilgtspējas pamats. Mantojums ir cilvēces vēsturiskā atmiņa, dažādu tautu un nāciju pieredzes un mērķu apliecinājums, kas tiek papildināts ar katra laikmeta jaunradītajām vērtībām un nodots tālāk nākamajām paaudzēm. Kultūras mantojums ir kodols identitātei: individuālai, dzimtas, grupas, kopienas, novada, nācijas, noteikta pasaules reģiona, piemēram, Eiropas. Tas cieši saistās ar patības apzināšanos, kas es esmu, no kurienes nāku, kāda ir mana dzīves jēga, vērtības un kvalitāte. Kultūras mantojums kā cilvēka radošās darbības rezultāts izpaužas daudzveidīgās formās - kā materiālās, tā nemateriālās. Tas aptver kultūrvēsturiskas vietas un ēkas, kultūrainavu, mākslas darbus un senlietas, valodas, paražas un tradīcijas, tradicionālās prasmes un pieredzi, simboliskas un garīgas vērtības. Kultūras mantojums aptver kultūras vērtību saglabāšanu, aizsardzību, izpēti, pārmantošanu, aktualizēšanu un to pieejamības veicināšanu.

Kultūrvēsturiskais reģions – termins tiek lietots, lai apzīmētu vēstures procesā izveidojušos noteiktu teritoriju, ko no citām atšķir tai piemītošā savdabīgā kultūras identitāte, kas izpaužas konkrētajai teritorijai raksturīgajā unikālajā kultūras mantojumā un valodas īpatnībās. Latvijā tradicionāli tiek izšķirti četri šādi reģioni: Kurzeme, Vidzeme, Zemgale un Latgale, kā piektais kultūrvēsturiskais reģions pēdējos gados ir definēta arī Sēlija (Augšzeme).

Nemateriālais kultūras mantojums – Konvencija par NKM atzīst paražas, spēles un mutvārdu izpausmes formas, zināšanas un prasmes, kā arī ar tiem saistītus instrumentus, priekšmetus, artefaktus un kultūrtelpas, ko kopienas, grupas un, dažos gadījumos, indivīdi atzīst par sava kultūras mantojuma daļu. Šo NKM, kas tiek nodots no paaudzes paaudzē, kopienas un grupas nemitīgi rada no jauna atkarībā no apkārtējās vides, mijiedarbībā ar dabu un savu vēsturi, un tas veido viņās identitātes un pēctecības izjūtu, tādējādi veicinot cieņu pret kultūras daudzveidību un cilvēka radošo darbību. NKM cita starpā izpaužas arī kā mutvārdu tradīcijas un izpausmes, ieskaitot valodu kā nemateriālā kultūras mantojuma nesēju, izpildītājmākslas, paražas, rituāli un svētki, zināšanas un prasmes, kas saistītas ar dabu un Visumu, tradicionālās amatniecības prasmes.

Tradicionālā kultūra, t.sk. folklorā, - viena no NKM izpausmēm - ir tradīcijās balstīts kopienas daiļrades kopums, kas izteikts caur kādu grupu vai indivīdu un tiek atzīts par tās mantojumu, ciktāl tas atspoguļo kopienas kultūras un sociālo identitāti un vispārpieņemtās vērtības; tā tiek nodota mutvārdu ceļā, atdarinot vai citādi. Tradicionālās kultūras formas, cita starpā ir, valoda, literatūra, mūzika, dejas, spēles, mitoloģija, rituāli, paražas, amatu prasmes, arhitektūra un citas mākslas un prasmes (definīcija apstiprināta UNESCO Ģenerālās Asamblejas 25.sesijā, Parīzē laikā no 1989.gada 17.oktobra līdz 16.novembrim pieņemtajā rezolūcijā).

Terminu folklorā un tradicionālā kultūra aizstāšana ar jēdzienu nemateriālais kultūras mantojums tika ierosināta 1999. gada UNESCO konferencē Vašingtonā, kuras tēma bija "1989.gada Rekomendāciju par tradicionālas kultūras un folkloras aizsardzību globālais izvērtējums". Šādu terminoloģijas nomaiņu mudināja nepieciešamība novērsties no klasiskās

nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

folkloras asociācijas ar 19. gadsimta nacionālo valstu kultūrintitātēm, kā vietā būtu jāstājas mūsdienu izpratnei par globālajām identitātēm un kultūras daudzveidību, kā arī cieņai pret lokālajām un reģionālajām kultūrām.

Līdz ar Latvijas valsts pievienošanu Konvencijai par NKM saglabāšanu Latvijā šis termins kultūrpolitikas dokumentos tiek lietots situācijās, kad tiek apskatītas terminam atbilstošās NKM izpausmes.

Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšana – Konvencijas izpratnē tas nozīmē veikt darbības, kuru mērķis ir nodrošināt NKM dzīvotspēju, ieskaitot tā identifikāciju, dokumentēšanu, pētniecību, saglabāšanu, aizsardzību, popularizēšanu, vērtības nostiprināšanu, tālāknodošanu it īpaši ar formālās un neformālās izglītības palīdzību, kā arī atdzīvināt šāda mantojuma dažādus aspektus.

Latvijas NKM meistars – Latvijas lokālās, reģionālās vai nacionālās kultūrvides savdabības saglabāšanā nozīmīgu zināšanu un prasmju pārmantotājs un nesējs, kas NKM izpausmēs zināšanās un prasmēs sasniedzis augstākās kompetences līmeni.

NKM pārmantotāji – atsevišķi indivīdi, indivīdu grupas un kopienas kas aktīvi piedalās nemateriālā kultūras mantojuma izzināšanā, uzturēšanā un tālāknodošanā.

Dzīvā kultūrvērtība – zināšanas un prasmes indivīdu aktīvā lietojumā, kas tiek nodotas no paaudzes paaudzē un ir dzīvas tikmēr, kamēr dzīvs ir kaut viens šo zināšanu un prasmju pārmantotājs un nesējs.

Tradīcijas atjaunošana – dokumentālu liecību izpētē balstīta pārmantotu NKM kultūrvērtību un prasmju restaurēšana, apgūšana un lietošana mūsdienu kultūrvīdē.

Tautas māksla – vēsturiski veidojies termins, kas apzīmē indivīdu un dažādu interešu, sociālo un etnisko grupu līdzdalību nacionālās kultūras procesu veidošanā ar mērķi izzināt, uzturēt un saglabāt esošās un radīt jaunas kultūras vērtības. Mūsdienās tautas māksla veidojas amatiermākslas kustības, tautas tradīciju un profesionālās mākslas mijiedarbībā.

Amatiermāksla – cilvēka radoša izpaušanās un līdzdalība kultūras radīšanas, izzināšanas, pārmantošanas un tālāknodošanas procesā. Tā ir viena no kultūras identitātes apzināšanās un uzturēšanas, t.sk. NKM izzināšanas, uzturēšanas un pārmantošanas formām.

III. Ievads

2004. gada 15. decembrī Latvijas Republikas Saeima pieņēma likumu par Apvienoto Nāciju izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas Konvenciju par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu. Latvija, kļūdamā par Konvencijas dalībvalsti, ir uzņēmusies starptautiskas saistības, kas prasa pastiprinātu valsts atbildību un līdzdalību par tās teritorijā esošā NKM saglabāšanu, to sistemātiski apzinot, dokumentējot, pētot un radot labvēlīgus nosacījumus NKM tālāknodošanai nākamajām paaudzēm. Tajā skaitā nozīmīgākie Konvencijas noteiktie pasākumi Konvencijas dalībvalstīm ir NKM reģistra izveide, tiesību aktu izstrādāšana un speciālu institūciju izveide vai noteikšana NKM izpaušmju aizsardzībai savā teritorijā.

Valsts kultūrpolitikas pamatnostādnes „Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006.-2015. gadam Nacionālā valsts” (apstiprinātas ar MK 2006.gada 18.aprīļa rīkojumu Nr.264) turpmāk – Vadlīnijas) raksturo NKM nozīmīgo lomu Latvijas kā nacionālas valsts saglabāšanā un izaugsmē pieaugošas globalizācijas apstākļos. Vadlīnijās ir akcentēts, ka kultūras mantojums un kultūras daudzveidība ir viens no ilgtspējīgas un līdzsvarotas valsts teritorijas attīstības nosacījumiem; vietējo kultūru savdabība ir nozīmīgs resurss gan reģionu atjaunošanā un to ekonomiskās konkurētspējas celšanā (radošās industrijas attīstība, kultūras tūrisma produktu veidošana), gan sociālās atstumtības mazināšanā un pilsoniskās līdzdalības veicināšanā (nodarbinātība, sociālais un starpkultūru dialogs, amatiermākslas kustība kā nozīmīga sabiedrības līdzdalības forma, nacionālās un lokālās pašapziņas veidošanās).

Vadlīnijās ir izvirzīts uzdevums - KM sadarbībā ar IZM, VKKF, izglītības un pētniecības institūcijām un pašvaldībām veikt pasākumus Konvencijas īstenošanai Latvijā, tajā skaitā:

- izstrādāt un iesniegt MK koncepciju par NKM reģistru;
- izveidot Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma reģistru nacionālo, reģionālo un lokālo NKM izpaušmju, īpaši Latvijas pamattautību tradīciju, apzināšanai, dokumentēšanai un saglabāšanai un nodrošināt reģistra sasaisti ar Latvijas Digitālās kultūras kartes projektu;
- paredzēt pasākumus nemateriālā kultūras mantojuma izpētes centru attīstībai Latvijā;
- veidot ciešu sadarbību un koordināciju starp valsts, pašvaldību un NVO sektoriem, īpašu uzmanību veltot vietējo iedzīvotāju iesaistīšanai un motivēšanai nemateriālā kultūras mantojuma apzināšanā un saglabāšanā;
- izveidot Latvijas Nemateriālā kultūras mantojuma padomi un nodrošināt tās darbību;
- sadarbībā ar Latvijas augstskolām plānot un nodrošināt profesionālu speciālistu sagatavošanu darbam nemateriālā kultūras mantojuma jomā.

Saskaņā ar Vadlīniju VII. sadaļas 2.3.1. punktu koncepciju par NKM reģistru izstrādāt un iesniegt MK ir uzdots KM un IZM.

Lai sagatavotu priekšlikumus NKM reģistra izveidei Latvijā, KM 2005.gadā izveidoja ekspertu darba grupu (KM 2005.gada 1.decembra rīkojums Nr.240 „Par ekspertu darba grupas izveidi”) LKA doktorantes Ievas Vītolas vadībā, kas sagatavoja izvērtējumu par esošo NKM saglabāšanas institucionālo struktūru, veiktajiem pētījumiem un līdzšinējo pieredzi NKM saglabāšanā Latvijā, kā arī iesniedza priekšlikumus par iespējamiem NKM reģistra izveides modeļiem Latvijā un par vēlamajiem uzlabojumiem kultūras nozares tiesību sistēmā saistībā ar NKM.

Koncepcijas projekta sagatavošanai iesniegšanai MK, KM izveidoja starpinstitūciju darba grupu (KM 2008.gada 19.februāra rīkojums Nr.2.1.-25-24 „Par darba grupas izveidi koncepcijas projekta „Par nemateriālā kultūras mantojuma reģistra izveidi un darbību” nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

izstrādei”), kura izvērtēja ekspertu darba grupas sagatavoto situācijas izvērtējumu un priekšlikumus un precizēja koncepcijas projektu. Dokumenta izstrādes gaitā KM darba grupa secināja, ka NKM reģistra izstrādes jautājums ir saistīts ar daudz plašāku jautājumu loku (to norādīja arī ekspertu grupa). Lai Reģistrs varētu funkcionēt atbilstoši Konvencijas mērķiem un uzdevumiem, KM darba grupa ierosināja paplašināt koncepcijā izskatāmo jautājumu loku un atbilstoši tam precizēt arī Koncepcijas nosaukumu.

Koncepcijas izstrādes mērķis ir izveidot normatīvo un organizatorisko sistēmu Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma kā dzīvo kultūrvērtību daudzveidīga kopuma saglabāšanai un sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai mantojuma apgūšanā, uzturēšanā un tālāknoodošanā nākamajām paaudzēm, īpašu uzmanību veltot Latvijas pamattautību NKM izpausmju aizsardzībai un pārmantošanai.

Koncepcijas projekts sagatavots atbilstoši MK kārtība ruļļa 2.5.daļai.

Jāatzīmē, ka Koncepcija nerisina visus ar NKM saglabāšanu saistītos jautājumus, kas noteikti Konvencijā. Jautājumi par NKM kā nozīmīga resursa izmantošanu teritoriālās attīstības plānošanā, radošās industrijas attīstībā, mūžizglītības procesa pilnveidošanā, Latvijas starptautiskās atpazīstamības un ārējās komunikācijas veidošanā tiks risināti, izstrādājot citus politikas dokumentus. Šim nolūkam nepieciešama starpnozaru sadarbība un komunikācija, lai NKM komponentes iestrādātu citu nozaru plānošanas dokumentos.

IV. Situācijas apraksts

4.1. Nemateriālā kultūras mantojuma nozīme 21.gadsimtā

Cilvēces daudzveidīgo kultūridentitāšu pamats ir kultūras mantojums. Līdzās materiālajam kultūras mantojumam, kuru aizsargā dažādas tiesiskas normas un likumi, pastāv arī nemateriālais kultūras mantojums, ko kopienas, grupas un indivīdi dzīvē saskarsmē nodod no paaudzes paaudzē un nemitīgi atjauno mijiedarbē ar vidi, dabu un vēsturi.

21.gadsimtā nemateriālā kultūras mantojuma, īpaši latviešu etniskā kultūras izpausmju, saglabāšana kļūst arvien apdraudētāka, jo samazinās NKM funkcionālā nepieciešamība un lietderība, kad sadzīvē NKM prasmes zaudē savu aktualitāti, to vietā ienākot ērtākiem paņēmieniem, kā risināt ikdienas sadzīves un mērķtiecīga brīvā laika pavadīšanas jautājumus. Sarūk arī NKM meistarū un pārmantotāju skaits, īpaši no paaudzes paaudzē, kas saistīts ar to, ka straujais dzīves ritms un ekonomiskā situācija nosaka jaunajai paaudzei daudz ātrāk atstāt savas ģimenes un kļūt patstāvīgai, līdz ar to saīsinot laika intervālu, kad iespējams radīt interesi un iespēju apgūt un pārmantot NKM zināšanas un prasmes. Samazinās arī to cilvēku skaits, kuri vēlas apgūt šīs prasmes un iemaņas.

Kopš 20.gadsimta astoņdesmitajiem gadiem līdz ar jauno informācijas un komunikācijas tehnoloģiju attīstību un pārnacionālu korporāciju darbības izplešanos visā pasaulē aizvien acīmredzamāka kļūst tā saucamā kultūras homogenizācijas tendence – kultūras daudzveidības samazināšanās un globālās kultūras veidošanās, kas ir viena no globalizācijas spilgtākajām izpausmēm. Atšķirībā no nacionālajām un lokālajām kultūrām globālā kultūra un tās virzītāji ir, pirmkārt un galvenokārt, orientēti uz peļņas gūšanu, visā pasaulē ar jaudīgu tirgzinības metožu palīdzību izplatot un aktīvi pārdodot dažādu veidu viena zīmola kultūras produktus. Vairāki starptautiski atzīti zinātnieki, kā arī starptautiskās un starpvaldību organizācijas, kā piemēram UNESCO, ES un EP, šo straujo kultūras daudzveidības samazināšanās risku pielīdzina ekoloģiskās katastrofas draudiem, kas var izsaukt visas civilizācijas krīzi. Lai novērstu kultūras standartizācijas risku, gan starptautiskajā sadarbībā, gan katras valsts attīstības politikā, turpmākajos gados īpaša

uzmanība ir veltāma nacionālo un vietējo kultūru savdabības saglabāšanai, pārmantošanai un tālāk nodošanai nākamajām paaudzēm.

Līdz ar to mūsdienās NKM kā spilgtākais nacionālās un vietējās kultūras savdabības paudžs ir ieguvis jaunu nozīmi, ikvienam indivīdam kļūstot par nacionālās un personīgās identitātes struktūrelementu, kas veido un veicina sabiedrības toleranci pret kultūru daudzveidību un rosina cilvēka radošo darbību. Turklāt globalizācijas laikmetā, kurā atšķirīgais un dažādašs iegūst arvien lielāku vērtību, NKM tiek izmantots kā instruments nacionālās kultūras kopainas atspoguļošanai. NKM, cita starpā, ir nozīmīgs resurss sociālai un etniskai integrācijai, cilvēku personīgās un nacionālās pašapziņas pilnveidošanai, tas tiek izmantots arī tautsaimniecības nozaru attīstības veicināšanai (piemēram kultūras tūrisma un radošās industrijas uzņēmējdarbības formu attīstībā), atsevišķu teritoriju atjaunošanā un attīstībā. NKM ir nozīmīgs resurss mūžizglītības procesā un pilsoniskajā audzināšanā.

NKM aizsardzība nākotnē saistāma ne tikai ar izzūdošo NKM vērtību dokumentēšanu, bet galvenokārt ar tā mērķtiecīgu saglabāšanu sabiedrībā, veicinot NKM vērtību dzīvotspēju, kas ietver to popularizēšanu, vērtības nostiprināšanu, tālāk nodošanu, it īpaši ar formālās un neformālās izglītības palīdzību, kā arī dažādu kultūrvēsturisko NKM formu atjaunošanu vai atdzīvināšanu mūsdienu kultūrvidē.

4.2. NKM saglabāšanas starptautiskā sistēma

Atzīstot cilvēces NKM nozīmību līdztekus materiālajam kultūras un dabas mantojumam, kā arī tā apdraudētību globalizācijas un citu procesu ietekmē, UNESCO Ģenerālā konference 2003.gada 17.oktobrī pieņēma Konvenciju par NKM saglabāšanu. Konvencija ir stājusies spēkā 2006. gada 20. aprīlī – tad, kad to bija ratificējušas 30 dalībvalstis. Pēc UNESCO datiem (līdz 2.10.2008.) Konvencijai pievienojušās 104 pasaules valstis.

Konvencijas mērķis ir saglabāt NKM, nodrošināt cieņu pret attiecīgo kopieni, grupu un indivīdu NKM, veidot izpratni vietējā, nacionālā un starptautiskajā līmenī par NKM nozīmi, nodrošinot tā savstarpēju atzīšanu, kā arī nodrošināt starptautisku sadarbību un palīdzību. Saskaņā ar Konvenciju tās dalībvalstu pienākums ir:

1. īstenot nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu tās teritorijā esošā NKM saglabāšanu;
2. identificēt un definēt dažādos tās teritorijā esošos NKM elementus, piedaloties kopienām, grupām un attiecīgajām nevalstiskajām organizācijām.

Viens no Konvencijas galvenajiem pasākumiem starptautiskajā līmenī ir *Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvā saraksta* izveide, kurā tiek iekļautas NKM izpausmes ar starptautisku nozīmi un kuru saglabāšanai nepieciešams izveidot starptautiskus atbalsta instrumentus. Šajā sarakstā ir iekļauta Dziesmu un deju svētku tradīcija Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.

Konvencijas īstenošanas pārraudzībai un, tajā skaitā, *Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvā saraksta* veidošanai UNESCO Ģenerālā konference ir ievēlējusi Konvencijas Starpvaldību komiteju NKM saglabāšanai, kurā līdz 2010.gadam Baltijas valstis pārstāv Igaunija.

4.3. Nemateriālā kultūras mantojuma raksturojums Latvijā un tā saglabāšanas institūcijas

Latvijas ģeogrāfiskā situācija, vēsturiskie apstākļi, etniskie, sociālie u.c. faktori laika gaitā dažādās Latvijas teritorijās sekmējuši spilgtu kultūras izpausmju un tradīciju veidošanos, kā arī to atšķirības dažādos kultūrvēsturiskajos reģionos (Latgale, Vidzeme, Zemgale, nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

Kurzeme, Sēlija jeb Augšzeme). Pat viena kultūrvēsturiskā reģiona ietvaros vēsturiski ir attīstījušās un atsevišķos gadījumos vēl joprojām pastāv dažādas kultūrtelpas ar tām vien raksturīgajām un savdabīgajām kultūras izpausmēm, t.sk. valodu, piemēram, Kurzemē - Suitu novads, Rucava, Nīca un Bārta, Dienvidlatgalē – Slutišķu sādža, Latgales ziemeļaustrumu daļā - Balvu rajona Briežuciema, Baltinavas, Šķilbēnu, Medņevas, Susāju pagasti un Viļakas pilsēta.

Latvijas kultūras nozīmīga sastāvdaļa, nenoliedzami, ir arī lībiešu (līvu) kultūra. Lībieši (līvi) ir sena Latvijas pamattautība, kuras statuss, t.sk. arī nacionālās identitātes, valodas, kultūrvēsturiskās vides saglabāšana un attīstība ir nostiprināta vairākos Latvijas tiesību aktos. Ir izveidota valsts ilgtermiņa mērķprogramma „Lībieši Latvijā” (apstiprināta ar MK 14.12.1999. sēdes, ar protokolu Nr. 70), par tās īstenošanu atbildīgs ĪUMSILS 2004.gadā izveidota Lībiešu (līvu) lietu nodaļa. Valsts mērķprogrammas mērķtiecīgai īstenošanai ir izveidota arī vadības padome (apstiprināta ar MK 2004.27.01. rīkojumu Nr.50). Īstenojot mērķprogrammu, sadarbībā ar lībiešu nevalstiskajām organizācijām - „Līvu (lībiešu) savienību”, „Lībiešu kultūras centru” un vairākām lībiešu (līvu) vēsturisko teritoriju rajona un vietējām pašvaldībām, citu institūciju atbalstu, piesaistot līdzfinansējumu, laikā no 2004. – 2007.gadam ir īstenoti vairāk nekā 100 projekti ar valsts atbalstu par kopējo summu Ls 109 000 lībiešu (līvu) bagātā un daudzveidīgā materiālā un nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanai un attīstībai.

Līdzās Latvijas pamattautību – latviešu un lībiešu (līvu)- kultūrai vēsturiski ir attīstījušies un nostiprinājusies arī citu etnisko kopienu (mazākumtautību) kultūra. Latvijai raksturīgas tā sauktās vēsturiskās kopienas – krievi, poļi, vācieši, ebreji, baltkrievi, kā arī romi jeb čigāni, kuri dzīvo Latvijas teritorijā vairākus gadsimtus un joprojām saglabā savu etnisko veidolu.

Latvijā vēl joprojām atsevišķos kultūrvēsturiskajos reģionos ir saglabājušās daudzveidīgas dzīvās kultūrvērtības: mutvārdu tradīcijas (teikas, nostāsti, sakāmvārdi, parunas), izpildītājmākslas (tradicionālā dziedāšana, tradicionālā muzicēšana, tautas mūzikas instrumentu spēle), paražas, rituāli un svētki (ģimeņu godu (kāzas, bēres) tradīcijas, gadskārtu ieražas un svētki); zināšanas un prasmes, kas saistītas ar dabu un Visumu (tautas medicīna, laika pareģojumi), tradicionālas amatniecības prasmes (aušana, podniecība, kokamatniecība). Šo īpašo zināšanu un prasmju meistari un pārmantotāji ir gan atsevišķi indivīdi, gan cilvēku grupas, gan arī lokālās kopienas, kas savu iespēju robežās formālā un neformālā veidā NKM saglabā un nodod tālāk.

Samazinoties un izzūdot iespējām dabiskā pārmantojamības ceļā (ģimenē, dzimtā, kopienā) saglabāt NKM, Latvijā vēsturiski attīstījušās arī dažādas citas NKM saglabāšanas formas. Jo sevišķi redzamu vietu kā Latvijas pamattautību, tā arī mazākumtautību kultūru vidū ieņem amatiermākslas kustība (tautas lietišķās mākslas studijas, kori, deju grupas). Tajā iesaistās visas paaudzes, tādējādi saglabājot latviešu, līvu (lībiešu) un mazākumtautību kultūrai piederīgas NKM izpausmes, piemēram, Latvijas kultūrvēsturiskajiem novadiem raksturīgās tradīcijas, folkloru, valodu (dialektus, izloksnes), vairāk nekā simts gadus veco kordziedāšanas tradīciju, daudzveidīgās rokdarbu un amatniecības prasmes u.c.

NKM saglabāšanas nepieciešamību sabiedrībā pamato arī Latvijas amatiermākslas kolektīvu aktīvā darbība un vairāku desmitu gadu ilgās tradīcijas. Izpausmēs un saturā daudzveidīgie kolektīvi bagātina gan lokālo, gan kopējo Latvijas kultūrvidi. Nozīmīgu atbalstu amatiermākslā iesaistītajiem sniedz pašvaldības, kā arī valsts. Tās ir gan vietējā, reģionālā un nacionālā mērogā mērķtiecīgi plānotas un organizētas kultūras aktivitātes, starp kurām nozīmīgākās ir Dziesmu un deju svētku tradīcija (Vispārējie latviešu Dziesmu un deju svētki, Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētki, Baltijas valstu studentu dziesmu un deju svētki „Gaudeamus”, Ziemeļu un Baltijas valstu Dziesmu svētki), Starptautiskais nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

folkloras festivāls „Baltica”, Latvijas etnisko minoritāšu tautas tradīciju festivāls „Latvijas Vainags”, ikgadējie Līvu (lībiešu) svētki u.c., gan arī tas ir bezmaksas infrastruktūras pieejamības nodrošinājums gan tradicionālās kultūras praktizētājiem, gan amatiermākslas kolektīvu darbībai, atalgojums kolektīvu vadītājiem un pedagogiem, tālākizglītības un profesionālās meistarības pilnveides piedāvājums u.c.

Pēdējos gados Latvijā vērojama arī nevalstiskā sektora aktivizēšanās NKM saglabāšanai. Nodibinājumos un biedrībās apvienojušies domu biedri, kurus vieno misija saglabāt latviešu, lībiešu (līvu) vai kādas mazākumtautības kultūru Latvijā. Tomēr, lai nevalstiskais sektors pilnvērtīgi varētu iesaistīties NKM saglabāšanas darbā, ir nepieciešama tā kapacitātes stiprināšana, jo sevišķi, pilnveidojot zināšanas un prasmes gan kultūras organizācijas vadībā un komunikācijās, gan NKM saglabāšanas jautājumos. Nereti minēto zināšanu un prasmju trūkums liedz sasniegt uzstādītos mērķus un uzdevumus, piemēram, vāji sagatavoti projekti negūst atbalsta finansējumu projektu konkursos, nepietiekami pārzinot projektu vadības principus, netiek sasniegts vēlamais rezultāts, komunikāciju prasmju trūkums nesekmē mērķtiecīga dialoga veidošanos starp valsts, pašvaldību un citām sabiedriskajām organizācijām u.c.

NKM saglabāšanā īpaši akcentējamas arī formālās un neformālās grupas, piem., Latvijas folkloras kustība, tradicionālās kultūras projekts bērniem un jauniešiem „Pulkā eimu, pulkā teku” (līdz 2008.gadam īsteno LU EKC), biedrība „Senās vides darbnīca”, darbnīcu un rezidenču centrs „Serde”, tautas lietišķās mākslas studijas u.c., kas ar savu darbību īsteno ne tikai NKM izpēti, apguvi, tālāk nodošanu un popularizēšanas funkcijas, bet arī tradīcijas atjaunošanas funkcijas. Nereti šīs grupas nepastarpināti sadarbojas ar indivīdiem, piem., tautas teicējiem, amatniekiem u.c., kuri savas zināšanas un prasmes mantojuši no paaudzes paaudzē.

NKM saglabāšanas jautājumi ir vairāku Latvijas valsts pārvaldes, pašvaldību un citu institūciju kompetencē.

Valsts pārvaldes institūcijas:

- **KM** ir vadošā valsts pārvaldes iestāde kultūras nozarē, kuras galvenā funkcija ir izstrādāt kultūras politiku un koordinēt tās īstenošanu, tajā skaitā NKM jomā, kā arī KM ir koordinējoša institūcija Konvencijā paredzēto saistību izpildei;
- **TMC** ir KM padotības institūcija, kas īsteno valsts kultūrpolitiku amatiermākslas un tautas mākslas jomā, izstrādājot kultūras un tālākizglītības programmas un projektus, kā arī koordinējot un vadot to īstenošanu un veicot metodisko darbu. Līdz šim TMC ir organizējis, koordinējis un pārraudzījis Vispārējo latviešu Dziesmu un deju svētku procesu, kā arī citus valsts un starptautiskas nozīmes amatiermākslas un tautas mākslas pasākumus, svētkus, konkursus, izstādes u.c. Konvencijas īstenošanas kontekstā ir nepieciešams pārskatīt un precizēt līdzšinējās TMC funkcijas NKM saglabāšanas jautājumos.
- **KRIIC** ir KM pakļautībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kas savas kompetences ietvaros īsteno valsts kultūrpolitiku kultūrizglītībā, t.sk. aktualizējot izglītības lomu Latvijas nemateriālā un materiālā kultūras mantojuma saglabāšanā, tā pieejamības un pārmantošanas procesa veicināšanā.
- **ĪUMSILS** ir vadošā valsts pārvaldes iestāde sabiedrības integrācijas jautājumos, kas, tajā skaitā, īsteno valsts programmu „Lībiešu (līvu) kultūras un tradīciju saglabāšana”, kura ietver arī atbalstu lībiešu (līvu) NKM saglabāšanai. Netieši NKM saglabāšana tiek rosināta, īstenojot arī valsts programmas „Atbalsts tautiešiem ārzemēs” un „Valsts atbalsts mazākumtautībām Latvijā 2008. – 2012.gadam”. Attiecībā uz mazākumtautību NKM saglabāšanu jāsecina, ka šobrīd ne KM un tās padotības

nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

institūcijās, ne ĪUMSILS nav neviena speciālista, kura tiešajos pienākumos ietilptu mazākumtautību kultūras tradīciju apzināšana, aktualizēšana un atbalstīšana. Šobrīd nozīmīgākie mazākumtautību NKM saglabāšanas centri ir Latvijā darbojošās vairāk nekā 250 mazākumtautību nevalstiskās organizācijas, kuru statūtos ir noteikti tādi mērķi, kā mazākumtautību etniskās identitātes saglabāšana, mazākumtautību tiesību aizsardzība, starpetniskā dialoga veicināšana u.c. Tās, kaut skaitliski nedaudz, ir arī mazākumtautību izglītības iestādes, kurās skolu jaunatnei tiek piedāvāta iespēja apgūt savas etniskās grupas tradicionālo kultūru. Par tradicionālās kultūras uzturēšanas un tālāk nodošanas centriem Latvijā arvien vairāk kļūst mazākumtautību svētdienas skolas, piem., Liepājā ar ĪUMSILS atbalstu biedrība „Unison” ir nodibinājusi krievu folkloras skolu ar apmācības programmu. Savukārt ukraiņu biedrības „Rodina” organizē svētdienas skolu, kurā apgūst zināšanas par ukraiņu tautas tradīcijām un svētkiem;

- **IZM** - vadošā valsts pārvaldes iestāde izglītības un zinātnes nozarē, kā arī sporta, jaunatnes un valsts valodas politikas jomā, kas īsteno izglītības politiku un izstrādā izglītības politikas vadlīnijas, veidojot demokrātisku, nacionālā identitātē balstītu izglītības telpu mūsdienu Eiropā. Latvijā izglītība tiek uzlūkota ne tikai kā mācīšana un mācīšanās, bet tiek balstīta arī tādās jomās kā mūžizglītība, mobilitāte, integrācija, tālākizglītība u.c., tajā skaitā veicinot nemateriālā kultūras mantojuma nodošanu no paaudzes uz paaudzi;
- **ISEC** - izglītības un zinātnes ministra pakļautībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kuras galvenie darbības virzieni ir izglītības satura, mācību priekšmetu standartu un programmu paraugu izstrāde, vispārējās izglītības pedagogu tālākizglītības sistēmas darbība un attīstība, mācību grāmatu izvērtēšana un apstiprināšana u.c. ISEC veidoto mācību priekšmetu standartu saturs, paredzamās prasmes satura apgūvē un metodiskie ieteikumi, sniedz vispusīgu ieskatu kultūru izzināšanā un palīdz stiprināt nacionālās kultūras apziņu, motivējot izglītojamos cienīt un saglabāt kultūras mantojumu;
- **VJIC** – Izglītības un zinātnes ministrijas padotībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kuras galvenās funkcijas ir nodrošināt interešu izglītības un audzināšanas darba sistēmas darbību un attīstību, kā arī nodrošināt Latvijas Skolu jaunatnes dziesmu un deju svētku sagatavošanu un norisi. Interesu izglītībā īstenotās daudzveidīgās kultūrizglītības programmas ir nozīmīgs pamats gan Dziesmu un deju svētku tradīcijas, gan atsevišķu NKM izpaušmju saglabāšanai un tālāk nodošanai bērnu un jauniešu vidū. Jāatzīmē, ka „Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2007.-2013.gadam” (apstiprinātas ar MK 2006.gada 27.septembra rīkojumu Nr.742 „Par Izglītības attīstības pamatnostādņēm 2007.–2013.gadam”) noteikts, ka jāpalielina interešu izglītības loma Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā, pilnveidē un pieejamībā un nacionālās un valstiskās identitātes stiprināšanā. Tāpēc turpmāk lielāka vērība veltāma NKM saglabāšanas aktivitāšu iekļaušanai interešu izglītības programmās, īpaši bērnu un jauniešu iesaistīšanai NKM meistarū zināšanu un prasmju pārmantošanā, uz interešu izglītības programmu bāzes veidojot atbilstošas meistardarbnīcas;
- **VKKF** ir publisks nodibinājums, kur tradicionālās kultūras nozares ietvaros tiek atbalstīti projekti Latvijas NKM saglabāšanai, piem., 2007. gadā projektu konkursos finansējumu saņēma 153 projekti par kopējo summu Ls 139000, trīs mērķprogrammu ietvaros finansējums tika piešķirts 47 projektiem par kopējo summu Ls 141000, atbalstīti 14 radošie braucieni par kopējo summu Ls 110000. Kopš 1999.gada 35 personas - NKM prasmju glabātāji, pētnieki, Dziesmu un deju svētku tradīcijas praktizētāji saņem VKKF mūža stipendijas. Turpmāk būtu izvērtējama un pastiprināma VKKF loma Nacionālā NKM reģistra veidošanā un uzturēšanā;

nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

- **UNESCO LNK** veido sadarbību ar UNESCO centrālo Sekretariātu, kura viena no darbības programmām ir nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšana. UNESCO LNK pārrauga Konvencijas par NKM saglabāšanu īstenošanu Latvijā un iepazīstina UNESCO dalībvalstis ar Latvijas sasniegumiem un pieredzi NKM saglabāšanā.

Pētniecības un izglītības institūcijas:

- **LFK**, kas ir dibināta 1924.gadā, ir lielākais un vecākais NKM vākšanas un pētniecības centrs Latvijā. LFK uzdevumi ir dokumentēt, saglabāt un padarīt publiski pieejamas rakstveida un audiovizuālas liecības par Latvijas nemateriālās kultūras dažādajām izpausmēm. LFK aprūpē vienu no Eiropas lielākajiem folkloras krājumiem, nodrošina tā saglabāšanu, sistematizēšanu un katalogizēšanu. Krājumā ietilpst UNESCO *Pasaules atmiņas reģistrā* (2001.) iekļautais Krišjāņa Barona *Dainu skapis* (www.dainuskapis.lv). LFK pieņem NKM vākus no atsevišķiem vācējiem un vākšanas centriem, sniedz konsultācijas par konkrētās Latvijas vietās savāktu NKM, kā arī metodiskus ieteikumus NKM vākšanā un dokumentēšanā. Lai nodrošinātu sekmīgu LFK funkciju izpildi NKM dokumentēšanas un saglabāšanas jomā, sadarbojoties KM, IZM un LU, jārisina Vadlīnijās paredzētā iecere - nodrošināt Latvijas Folkloras krātuvei nacionālās nozīmes NKM institūcijas statusu un telpas jaunajā LNB ēkā, kas nodrošinās sabiedrībai pieejamu NKM vērtībām, t.sk. Dainu skapim;
- **Valsts un pašvaldību muzeji** ir sabiedrībai pieejamu izglītojošu un pētniecības institūciju tīkls, kuru funkciju klāstā ietilpst arī materiālās un nemateriālās kultūras un dabas vērtību uzkrāšana, dokumentēšana un saglabāšana, muzeja krājuma un ar to saistītās informācijas pētniecība; sabiedrības izglītošana, materiālās un nemateriālās kultūras un dabas vērtību popularizēšana, veidojot ekspozīcijas un izstādes, kā arī izmantojot citus ar muzeja darbību saistītus izglītošanas un popularizēšanas veidus;
- **Valsts arhīvu sistēma** - nodrošina Latvijas nacionālā dokumentārā mantojuma, t.sk. liecību par NKM, kas radies Latvijas teritorijā, uzglabāšanu un pieejamību;
- **Valsts un pašvaldību bibliotēkas** - izglītojošas, informatīvas un kultūras institūcijas vai tās struktūrvienības, kuru funkcijās ietilpst kultūras mantojuma - iespaidarbu, elektronisko izdevumu, rokrakstu un citu dokumentu - uzkrāšana, sistematizēšana, katalogizēšana, bibliografēšana un saglabāšana, kā arī bibliotēku krājumos esošās informācijas publiskas pieejamības un izmantošanas nodrošināšana un bibliotēkas pakalpojumu sniegšana. Latvijas NKM resursu pieejamības nodrošināšanai perspektīvā nozīmīgs ir LNB īstenotais Latvijas Nacionālās digitālās bibliotēkas „Letonica” projekts, kā arī vēl plānotais Latvijas Digitālās enciklopēdijas projekts;
- **Latvijas augstskolas** - vairākas Latvijas augstskolas (LU, LKA, J.V.LMA, LMA, RA, VA, RTU u.c.) studiju procesa ietvaros iekļauj NKM saglabāšanas jautājumus, t.sk. akadēmiskos pētījumus, lauka pētījumus, kas aptver dažādus NKM aspektus (valodu, klasisko un mūsdienu folkloru, NKM muzikālās izpausmes, amatniecību u.c.). Īpaši atzīmējams ir LU EKC, kas dibināts 1992.gadā kā patstāvīga LU zinātnes un izglītības struktūrvienība, kuras galvenās darbības jomas ir latviešu etniskās kultūras kompleksi un starpdisciplināri pētījumi, tradicionālās kultūras izmantošanas iespēju izpēte mūsdienu izglītībā, metodisks atbalsts vispārējās un interešu izglītības pedagogiem tradicionālās kultūras jomā. EKC iekļaujas arī tradicionālās kultūras pārmantošanas procesā. Kā nozīmīgākā aktivitāte minams projekts „Pulkā eimu, pulkā teku”, kas no bērnu un jauniešu folkloras festivāla vairāk nekā 15 gadu laikā izaudzis par formā un saturā daudzveidīgu NKM saglabāšanas un pārmantošanas laboratoriju nacionālā un starptautiskā līmenī. Diemžēl EKC 2008.gadā ir likvidēts kā LU darbībai

nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

neraksturīga struktūrvienība, un nav skaidrs, kā tā darbība nākotnē tiks turpināta. Centra darbības pārtraukšana pilnībā ir liels zaudējums Latvijas NKM saglabāšanas jomā, jo centrs savā darbībā bija izveidojis un attīstījis NKM jomā izglītotu pedagogu tīklu, kas veiksmīgi iesaistīja bērnus un jauniešus latviešu tradicionālās kultūras izziņāšanā un tālāk nodošanā.

Turpmākajos gados būtu panākams, lai NKM izziņāšana un apgūšana būtu plašāk integrēta izglītības sistēmā, nodrošinot pamatzināšanu un prasmju apgūšanu vispārējās izglītības līmenī, kā arī padziļinātu NKM apgūšanu Latvijas vispārējās izglītības, profesionālās ievirzes, profesionālās vidējās izglītības un interešu izglītības programmu ietvaros. Šim nolūkam sākotnēji liels darbs ieguldāms pedagogu kompetences pilnveidei NKM jomā un tā mācīšanas metodikā, kā arī stabilas sadarbības nodrošināšanai starp KM, IZM, KRIIC, TMC, ISEC un VJIC.

Pašvaldības:

Viena no pašvaldību autonomajām funkcijām ir rūpēties par kultūru un sekmēt tradicionālo kultūras vērtību saglabāšanu un tautas jaunrades attīstību. Savu iespēju robežās pašvaldības ir uzņēmušās rūpi gan par Dziesmu un deju svētku tradīcijas uzturēšanu, atbalstot savā teritorijā amatiermākslas kolektīvus un pasākumus, gan par tradicionālās kultūras tradīciju uzturēšanu un izkopšanu. Nozīmīgu lomu šajā procesā ieņem **vietējie kultūras centri**, kuru funkcijas NKM saglabāšanas jomā turpmākos gados būtu paplašināma. Pēc Latvijas pievienošanās Konvencijai par NKM saglabāšanu, vairākas pašvaldības pastiprinātu uzmanību velta vietējo kultūras tradīciju nostiprināšanai, kā arī īpašo NKM zināšanu un prasmju meistariem un pārmantotājiem. Piemēram, Balvu rajonā, sadarbojoties Balvu rajona padomes Kultūras nodaļai ar vietējām pašvaldībām un pētniecības institūcijām, tiek īstenoti projekti vietējās kultūras izpētei, tās apguvei formālās un neformālās izglītības ceļā, kā arī popularizēšanai sabiedrībā. Balstoties uz iegūtās pieredzes, ir uzsākts darbs pie Ziemeļlatgales nemateriālā kultūras mantojuma centra izveides Balvos. Pateicoties Liepnas pagasta padomes iniciatīvai un atsaucībai, 2007.gadā sekmīgi tika īstenots projekts „Liepnas nemateriālais kultūras mantojums” (2006. – 2008.), kura ietvaros, sadarbojoties KM, LKA, LFK un mūzikas izdevniecībai „Upe tuviem un tāliem”, tika fiksētas pagasta dzīvās kultūrvērtības un to pārmantotāji. Rezultātā tika izdots Liepnas folkloras dubultalbums, kurā iekļauti 20.gadsimta deviņdesmitajos gados fiksēti tautas dziedātāji, muzikanti un stāstnieki. Liepnas piemērs liecina par iespējām NKM saglabāšanā iesaistīt privāto sektoru, piemēram, mūzikas izdevniecības.

4.4. Vienotas Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas sistēmas izveides priekšnoteikumi un līdz šim paveiktais NKM saglabāšanā

Lai nodrošinātu NKM identifikāciju un adekvātu pasākumu plānošanu NKM saglabāšanai, it īpaši tālāk nodošanai, Konvencija līdztekus *Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma* reprezentatīvā saraksta izveidei, par ko ir atbildīga UNESCO, uzdod katrai Konvencijas dalībvalstij sastādīt vienu vai vairākus tās teritorijā esošā NKM inventarizējošos sarakstus vai reģistrus, kuri ir regulāri jāatjauno, kā arī ir jāsniedz informācija UNESCO izveidotajai Starpvaldību komitejai par NKM saglabāšanu nacionālajā līmenī. **Jāatzīmē, ka turpmāka Latvijas NKM izpausmju iekļaušana UNESCO *Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvajā sarakstā* iespējama ar nosacījumu, ka tā ir iekļauta Nacionālajā NKM sarakstā.**

Nacionālā NKM saraksta izveide uzskatāma par pirmo nacionāla līmeņa uzdevumu, ko Konvencija paredz katrai dalībvalstij. Nacionālā NKM saraksta galvenais uzdevums ir nosaukt un saglabāt tās Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma vērtības, kas tiek sabiedrības nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

vidū atzītas par nozīmīgu kultūras mantojumu un raksturo valsts nacionālo kultūru. Lai kādu NKM vērtību iekļautu Nacionālajā NKM sarakstā un lai potenciāli varētu kādu no identificētajām nacionālajām vērtībām ieteikt iekļaušanai UNESCO *Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma* reprezentatīvajā sarakstā, Nacionālā NKM saraksta veidošanas process balstāms uz plašu sabiedrības atbalstu un līdzdalību.

Vienlaikus katra pašvaldība vai vairākām sadarbojoties, var veidot **lokālas vai reģionālas nozīmes NKM izpausmju sarakstus**, šī uzdevuma veikšanai veidojot ilgstošas partnerattiecības starp vietējām kopienām, īpaši tiem indivīdiem, kas ir NKM zināšanu un prasmju meistari un pārmantotāji, pašvaldību institūcijām, kas atbild par kādu no NKM saglabāšanas funkcijām, izglītības un pētniecības institūcijām, kā arī nevalstisko un privāto sektoru.

2005.gadā uzsāktais darbs pie NKM saglabāšanas sistēmas sagatavošanas noritējis vairākos virzienos:

Pirmais virziens - priekšlikumu sagatavošana Nacionālā NKM saraksta izveidei Latvijā. Šim nolūkam KM izveidoja darba grupu (KM 2005.gada 1.decembra rīkojums Nr.240 „Par ekspertu darba grupas izveidi”) LKA doktorantes Ievas Vītolas vadībā, kurā piedalījās Vidzemes, Latgales, Kurzemes reģionu kultūras jomas eksperti, kā arī pārstāvji no LKA, MVP, LFK un UNESCO LNK. Darba grupa Latvijas reģionos un Rīgā organizēja ekspertu, kultūras un izglītības jomas darbinieku, kā arī nevalstiskā sektora pārstāvju diskusijas (pavisam 13 semināri – 9 reģionos un 4 Rīgā, t.sk. diskusija ar Latvijas mazākumtautību pārstāvjiem). Rezultātā darba grupa sagatavoja izvērtējumu par NKM saglabāšanas institucionālo struktūru, par līdzšinējo pieredzi NKM saglabāšanā Latvijā. Balstoties uz veikto informācijas analīzi un diskusijās gūtajām atziņām, darba grupa sagatavoja un KM iesniedza Valsts kancelejā priekšlikumus par iespējamiem NKM reģistrācijas modeļiem Latvijā, kā arī par vēlamajiem uzlabojumiem kultūras nozares tiesību sistēmā saistībā ar NKM.

Otrais virziens – Kultūras ministrijas īstenotais projekts **Latvijas Digitālā kultūras karte** – digitāla datu bāze, kurā sniegta detalizēta informācija par kultūras infrastruktūras stāvokli, kultūras institūciju pārklājumu un pieejamību, kultūras aktivitātēm un attīstības tendencēm.

Lai izveidotu Nacionālo NKM sarakstu un rosinātu lokālo vai reģionālo sarakstu veidošanu, KM uz LDKK bāzes ir uzsākusi NKM identifikāciju. Tā ietvaros pašvaldības, kā arī NVO un izglītības un pētniecības institūcijas, kas darbojas NKM jomā, ir aicinātas sniegt informāciju par Latvijas teritorijā dzīvojošajiem NKM meistariem un to zināšanu un prasmju pārmantotājiem. Tā rezultātā tiks izveidota tiešaistē pieejama NKM sadaļa, kas sniegs informāciju par NKM prasmju un zināšanu nesējiem un to mācekļiem. Digitālajā kultūras kartē uzkrātā informācija kalpos par pamatu NKM izpausmju pieteikumu sagatavošanai to iekļaušanai Nacionālajā NKM sarakstā.

Trešais virziens – pētījumu veikšana par situāciju NKM saglabāšanā Latvijā. Pēc KM ierosinājuma LKA sadarbībā ar TMC, UNECO LNK, pašvaldībām un nevalstisko sektoru laika posmā no 2006.gada aprīļa līdz 2007.gada decembrim īstenoja divus pētījumus: „Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas problēmas Latvijā” un „Suitu nemateriālā kultūras mantojuma raksturojums, tā nozīmīgākās vērtības un saglabāšanas problēmas”.

Pētījumā „Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas problēmas Latvijā” tika noskaidrota sabiedrības izpratne un speciālistu-ekspertu viedoklis par NKM un tā saglabāšanas nepieciešamību valsts, pašvaldību un sabiedrības kontekstā. Galvenās atziņas – sabiedrībai kopumā ir vāja izpratne par NKM, tā saglabāšanas nepieciešamību, kam pamatā ir laikmetīgais dzīves veids, kura kontekstā nemateriālā kultūras mantojuma zināšanām un nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

prasmēm nereti nav funkcionalitātes, līdz ar to arī racionāla pielietojuma. Pašlaik nav pietiekami attīstīts patstāvīgs nevalstiskais sektors, kas spētu mērķtiecīgi risināt NKM saglabāšanas jautājumus gan lokālo tradīciju, gan nacionālo kultūras tradīciju kontekstā. Valsts līmenī nav mērķtiecīgas politikas NKM saglabāšanai ilgtermiņā. Pašvaldības nereti NKM saglabāšanu izprot un atbalsta galvenokārt vienā - Dziesmu un deju svētku tradīcijas – jomā, kura balstīta plašā amatiermākslas kustībā visā Latvijā. Šobrīd nav pilnībā izmantotas visas izglītības sistēmas sniegtās iespējas, t.sk. veidojot un īstenojot izglītības programmas visos izglītības līmeņos. Kā izglītības sistēmas vājais posms minams NKM jautājumos kompetentu profesionālu pedagogu un speciālistu trūkums.

Pētījumu „Suitu nemateriālā kultūras mantojuma raksturojums, tā nozīmīgākās vērtības un saglabāšanas problēmas” LKA laikā no 2007.gada septembra līdz decembrim īstenoja sadarbībā ar Etniskās kultūras centru „Suiti” trīs suitu apdzīvotajās pašvaldību teritorijās – Alsungā, Gudeniekos un Jūrkalnē. Pētījuma gaitā tika identificētas suitu kopienas atzītas kultūras mantojuma vērtības, fiksētas tradīciju saglabāšanas problēmas, kā arī iezīmētas iespējas turpmākam darbam. Līdztekus pētījumam KM, VKC, TMC, VJIC un UNESCO LNK ir uzsākušas ciešu sadarbību ar suitu kopienu, konsultējoties par iespējām izmantot izglītības sistēmu lokālās kultūras saglabāšanā vispārējās un profesionālās ievirzes izglītības līmenī, kā arī sekmējot mērķtiecīgu projektu plānošanu un īstenošanu saistībā ar suitu kultūras saglabāšanu.

Ceturtais virziens – pilotprojekta „Liepnas nemateriālais kultūras mantojums” īstenošana. Pilotprojekts tika īstenots laikā no 2006.gada septembra līdz 2008.gada janvārim, sadarbojoties KM, Liepnas pagasta padomei, LKA, LFK un mūzikas izdevniecībai „Upe tuviem un tāliem”, piesaistot VKKF un ES projekta „Kultūras dialogi Vidzemē” finanšu līdzekļus. Projekta viens no mērķiem bija pārbaudīt, kā praksē īstenojas valsts, pašvaldības, pētniecības iestāžu, uzņēmēju un lokālās kopienas mērķtiecīga sadarbība kopīga mērķa – NKM apzināšana, identificēšana un popularizēšana - sasniegšanai. Projekta rezultātā iegūtās atziņas izmantotas turpmākajam darbam Konceptijas izveidē un Nacionālā NKM saraksta izstrādē.

Piektais virziens – koncepcijas projekta izstrāde. Šim nolūkam KM izveidojusi darba grupu (KM 2008.gada 19.februāra rīkojums Nr.2.1.-25-24 „Par darba grupas izveidi koncepcijas projekta „Par nemateriālā kultūras mantojuma reģistra izveidi un darbību” izstrādei”), kuras uzdevums ir izvērtēt iepriekšējā laika periodā sagatavotos priekšlikumus, pētījumu un projekta laikā iegūtos rezultātus un atziņas, precizēt un sagatavot Konceptijas projektu iesniegšanai MK. Darba gaitā veiktas arī konsultācijas ar Latvijā atzītiem NKM ekspertiem, īpaši jautājumos par Konceptijā lietotajiem terminiem.

4.5. Risināmo problēmu formulējums un izklāsts

Latvijā līdzšinējā NKM saglabāšanas procesā vērojamas vairākas nepilnības un šķēršļi:

- **Sabiedrības izpratnes trūkums par NKM un tā funkcijām** nacionālās valsts attīstības procesos pieaugošas globalizācijas apstākļos. Attīstoties informācijas sabiedrībai, kas ir viena no globalizācijas spilgtākajām izpausmēm un veidotājām, mainās sabiedrības vērtību sistēma un dzīves stils. Veidojas patērētājsabiedrība ar tai raksturīgo materiālo vērtību dominanti un tiekšanos pēc unificētiem dzīves standartiem, kas kultūras procesos priekšroku dod kultūras patēriņam nevis aktīvai, atbildīgai līdzdalībai nacionālās kultūras vērtību radīšanā, izzināšanā un tālāk nodošanā. Attīstības jautājumu šaura izpratne, saistot tos tikai ar ekonomisko izaugsmi, ietekmē to, ka sabiedrībā par lielāku vērtību kļūst zināšanu apgūšana konkurences stiprināšanai darba tirgū, bet mazāka uzmanība tiek pievērsta tradicionālajām prasmēm un zināšanām, kas saistītas ar kopienas un nācijas kultūras identitātes apzināšanu un savas vēstures izzināšanu.

Tā rezultātā, sabiedrībā pieaugot interesei par globālās kultūras produktu patēriņu, palielinās draudi nacionālās kultūras, kā arī vietējo kultūru, savdabības saglabāšanai un pārmantošanai. NKM šajā procesā ir visneaizsargātākā kultūras mantojuma daļa, jo tā dzīvotspēja ir pilnībā saistīta ar nācijas un atsevišķu kopienu izpratni un piedalīšanos NKM saglabāšanā. NKM nav iespējams tālāk nodot tādiem pašiem līdzekļiem, kā tiek izplatīti globālās kultūras produkti, jo NKM saglabāšana ir cieši saistīta ar kultūras kā īpaša dzīves veida saglabāšanu, kur liela loma ir ģimenei un attiecībām vietējā kopienā.

Neraugoties uz to, ka Latvijā ir bagāts un daudzveidīgs NKM, tas samērā maz tiek izmantots valsts ārējā, arī iekšējā tēla veidošanā. Tāpat Latvijā nepietiekami ir novērtēta NKM ietekme uz tautsaimniecības attīstību, pretēji citu valstu pieaugošajai pieredzei radoši izmantot vietējo kultūras identitāti, t.sk. NKM kā īpašu vietējās kultūrvides savdabību raksturojošu elementu, atsevišķu teritoriju vai reģionu cilvēkresursu un ekonomikas attīstībai. Arī tūrisma nozare Latvijā iekļauj NKM savu uzņēmējdarbības produktu veidošanā;

- **Latvijā nav pietiekami novērtēti, aizsargāti un atbalstīti NKM meistari.** Latvijā šobrīd netiek mērķtiecīgi identificēti indivīdi un indivīdu grupas, kas ir pārmantojuši no paaudzes paaudzē īpašās NKM zināšanas un prasmes. Tikai pēc atsevišķu pašvaldību vai NKM pētnieku iniciatīvas atsevišķiem NKM meistariem ir piešķirtas VKKF mūža stipendijas, Lielā Folkloras gada balva vai citas atzinības. Nav pietiekoši novērtētas un atbalstītas NKM meistaros zināšanu un prasmju pārmantošanas iespējas, kā rezultātā atsevišķas NKM prasmes un zināšanas izzūd līdz ar vienīgā šo zināšanu vai prasmju pārmantotāja aiziešanu mūžībā;

- **Neizstrādāta normatīvā bāze Latvijas NKM saglabāšanai.** Atšķirībā no materiālā kultūras mantojuma jomas, kur kultūras pieminekļu, muzeju, bibliotēku un arhīvu mantojuma aizsardzībai ir izstrādāta tiesību aktu sistēma, Latvijas NKM, izņemot Dziesmu un deju svētku tradīciju, netiek aizsargāts ar atsevišķi izstrādātu tiesību aktu palīdzību. Tas ir viens no iemesliem, ar kuru arī izskaidrojams sabiedrības izpratnes trūkums par NKM lomu sabiedrības un valsts attīstībā. Tiesību aktu izstrādes nepieciešamību nemateriālā kultūras mantojuma izpausmju aizsardzībai nosaka arī Konvencija par NKM saglabāšanu;

- **Vāja informatīvā saikne un sadarbība starp NKM saglabāšanā iesaistītajām institūcijām un NKM meistariem un pārmantotājiem.** Apkopotas informācijas trūkums par veiktajiem pētījumiem un pieejamajiem informācijas avotiem NKM jomā. Nav izveidots mehānisms, lai, mērķtiecīgi izmantojot esošos resursus (datu bāzes, portālus, vortālus), plašam sabiedrības lokam būtu pieejama informācija par Latvijas NKM vērtībām un to saglabāšanas pasākumiem;

- **Nepietiekama valsts, pašvaldību institūciju, nevalstiskā sektora un privātā sektora sadarbība NKM saglabāšanā**, attīstot tādus sadarbības modeļus, kas vienlaikus gan ļautu saglabāt unikālas vietējās tradīcijas, gan arī sekmētu līdzsvarotas kultūrvides un uzņēmējdarbības attīstību, rosinot NKM aktīvu izmantošanu „radošo kopienu” un „radošo reģionu” attīstībā (t.sk. nodarbinātības veicināšanā, RI attīstībā u.c.). Vājā savstarpējā sadarbība mazina kopprojektu iespējas un līdzekļu koncentrāciju kopīgu problēmu risināšanai. NKM saglabāšanā iesaistīto institūciju mērķtiecīgu sadarbību varētu panākt, nosakot vienu valsts institūciju, kas uzņemtos atbildību par valsts politika īstenošanas koordināciju NKM jomā un jaunu partnerattiecību ierosināšanu, kā arī tiesību aktos iestrādājot normas, kas definē valsts un pašvaldību institūciju atbildību un rīcības koordināciju NKM saglabāšanas jautājumos;

- **Prioritāšu nelīdzsvarotība, plānojot un īstenojot NKM saglabāšanas pasākumus**. Līdz šim NKM saglabāšanas aktivitātes vērstas galvenokārt uz redzamāko, laikmetīgajai kultūrvidei raksturīgāko izpausmju demonstrēšanu (koncerti, festivāli, skates, izstādes u.c.), bet mazāk – uz apdraudēto un izzūdošo prasmju un zināšanu saglabāšanu (piemēram, tautas instrumentālā muzicēšana un tautas mūzikas instrumentu gatavošanas, tradicionālās dziedāšanas, tradicionālās amatniecības prasmju apguve un tālāknodešana u.c.). Līdz šim valsts un pašvaldību atbalsts ir bijis koncentrēts uz amatiermākslas kustību, nepietiekošu vērtību veltot vietējās kultūrvides savdabības kā īpaša dzīves veida saglabāšanai;

- **Vāja NKM tālāknodešana ar formālās un neformālās izglītības starpniecību** (visos izglītības līmeņos, sākot ar pirmsskolas izglītību), NKM prasmes un zināšanas par maz integrējot izglītības programmās, kā arī nepietiekoši veidojot tālākizglītības piedāvājumu. Nopietns kavēklis tradicionālās kultūras mācīšanas kvalitātes paaugstināšanā ir metodiku un atbilstoši sagatavotu speciālistu trūkums. Lai arī atsevišķas augstskolas savas kompetences ietvaros studiju programmās iekļauj NKM jautājumus, tomēr kopumā augstākās mācību iestādes nepietiekami sevi apzinās kā nozīmīgu resursu NKM saglabāšanā (studiju programmas vai atsevišķi to moduļi, jo sevišķi iekļaujot ar NKM saistītus studiju priekšmetus pedagoģisko augstskolu studiju programmās; tālākizglītība; prakses; pētnieciskais darbs u.c.). Tā rezultātā NKM saglabāšanas jomā trūkst profesionāļu ar dažādu specializāciju - pedagogi, kam ir nepieciešamās zināšanas un prasmes NKM aktīvai apgūšanai, NKM pētnieki, NKM saglabāšanas menedžeri un starpnozaru projektu vadītāji u.c.

V. Politikas dokumenti un tiesību akti, kas ir saistīti ar attiecīgās problēmas risināšanu

5.1. Politikas dokumenti:

- 5.1.1. Deklarācija par Ivara Godmaņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību;
- 5.1.2. „Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.-2013.” (apstiprinātas ar MK 2006.gada 27.septembra rīkojumu Nr.742 „Par Izglītības attīstības pamatnostādnēm 2007.–2013.gadam”);
- 5.1.3. „Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007.-2013.” (apstiprināts ar MK 2006.gada 4.jūlija protokollēmumu Nr.35 20§ “Noteikumu projekts "Noteikumi par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2007.–2013.gadam””);
- 5.1.4. „Valsts Kultūrpolitikas vadlīnijas 2006. – 2015. „Nacionāla valsts”” (apstiprinātas ar MK 2006. gada 18.aprīļa rīkojumu Nr. 264 „Par ilgtermiņa politikas pamatnostādnēm "Valsts kultūrpolitikas vadlīnijas 2006.–2015.gadam. Nacionāla valsts”);
- 5.1.5. ”Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2005. – 2014.” (apstiprinātas ar MK 2005.gada 2.marta rīkojumu Nr.137 „Par Valsts valodas politikas pamatnostādnēm 2005.–2014.gadam”);

nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

- 5.1.6. Konceptcija „Par Tautas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu” (apstiprināta ar MK 2004. gada 5.oktobra rīkojumu Nr. 729 „Par Tautas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas koncepciju”);
- 5.1.7. „Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādnes” (apstiprinātas ar MK 2002.gada 15.augusta rīkojumu Nr.436 „Par Latvijas ilgtspējīgas attīstības pamatnostādņēm”);
- 5.1.8. Nacionālās programmas „Kultūra” 2000.-2010.” apakšprogramma „Tradicionālā kultūra un amatiermāksla” (apstiprināta ar MK 2000.gada 29.februāra protokolu Nr.10);
- 5.1.9. Valsts ilgtermiņa mērķprogramma „Lībieši Latvijā” (apstiprināta ar MK 1999.gada 14.decembra protokolu Nr.70).

5.2. Starptautiskie tiesību akti:

- 5.2.1 Apvienoto Nāciju izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu, pieņemta 2003.gadā, stājās spēkā 2006.gadā;
- 5.2.2 Vispārējā konvencija par nacionālo minoritāšu aizsardzību, pieņemta 1995.gadā, stājās spēkā 1998.gadā.

5.3. Latvijas Republikas tiesību akti:

- 5.3.1 Likums „Par Apvienoto Nāciju izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas konvenciju par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu”;
- 5.3.2 Likums „Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību”;
- 5.3.3 Dziesmu un deju svētku likums;
- 5.3.4 Muzeju likums;
- 5.3.5 Valsts Kultūrkapitāla fonda likums;
- 5.3.6 Teritorijas plānošanas likums;
- 5.3.7 Valsts valodas likums;
- 5.3.8 Profesionālās izglītības likums;
- 5.3.9 Izglītības likums;
- 5.3.10 Bibliotēku likums;
- 5.3.11 Kultūras institūciju likums;
- 5.3.12 Likums „Par pašvaldībām”;
- 5.3.13 Likums „Par UNESCO Latvijas Republikas Nacionālās komisijas Satversmes apstiprināšanu”;
- 5.3.14 Likums „Par amatniecību”;
- 5.3.15 Likums „Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”;
- 5.3.16 MK 2005.gada 1.novembra noteikumi Nr. 835 „Dziesmu un deju svētku padomes nolikums”;
- 5.3.17 MK 2005.gada 26.jūlija noteikumi Nr. 540 „Valsts aģentūras "Tautas mākslas centrs" nolikums”;
- 5.3.18 MK 2004.gada 26.oktobra noteikumi Nr.894 „Valsts kultūrizglītības centra nolikums”;
- 5.3.19 MK 2004.gada 26.oktobra noteikumi Nr. 888 „Valsts jaunatnes iniciatīvu centra nolikums”;
- 5.3.20 MK 2003.gada 29.aprīļa noteikumi Nr.241 „Kultūras ministrijas nolikums”;
- 5.3.21 MK 1998.gada 18.augusta noteikumi Nr. 311 ”Noteikumi par Nacionālo muzeju krājumu”.

Izņemot Dziesmu un deju svētku likumu, kas tiesiski regulē un aizsargā tikai vienu no Latvijas NKM izpausmēm, Latvijas normatīvo aktu sistēmā NKM saglabāšanas jautājumi līdz šim tikuši vāji integrēti, skaidri nenosakot NKM saglabāšanas nepieciešamību un instrumentus šī uzdevuma sasniegšanai. Tāpēc viens no Konceptijas uzdevumiem ir pilnveidot NKM saglabāšanas normatīvo bāzi, piedāvājot iespējamus risinājuma variantus.

VI. Konceptijas mērķis

Izveidot normatīvo bāzi un organizatorisko sistēmu Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma kā dzīvo kultūrvērtību daudzveidīga kopuma saglabāšanai un sabiedrības līdzdalības nodrošināšanai mantojuma apgūšanā, uzturēšanā un tālāknodošanā nākamajām paaudzēm, īpašu uzmanību veltot Latvijas pamattautību NKM izpausmju aizsardzībai un pārmantošanai.

VII. Piedāvātie rīcības virzieni problēmu risinājumam

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, laika posmā **no 2009. līdz 2011.gadam** ir nepieciešams īstenot pasākumus šādos rīcības virzienos:

- 7.1. Izveidot Latvijas NKM normatīvo bāzi pārvaldības sistēmas noteikšanai un atbalsta mehānismu izveidei;
- 7.2. Noteikt par nacionālā NKM saglabāšanas nodrošināšanu atbildīgo institūciju un panākt koordinētu un uz kopīgiem mērķiem orientētu Latvijas NKM saglabāšanā iesaistīto institūciju darbību;
- 7.3. Uz Latvijas digitālās kultūras kartes bāzes izveidot Nacionālo NKM sarakstu un uzsākt nacionālā NKM izpausmju saglabāšanas programmu izstrādi un īstenošanu;
- 7.4. Noteikt Latvijas NKM meistara statusu un izveidot atbalsta mehānismu NKM meistara zināšanu un prasmju tālāknodošanai;
- 7.5. Iekļaut NKM saglabāšanas jautājumus izglītības procesā visos izglītības līmeņos.

7.1. rīcības virziens: Izveidot Latvijas NKM normatīvo bāzi pārvaldības sistēmas noteikšanai un atbalsta mehānismu izveidei

A.variants – Izstrādāt likumu par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

Atbalstot A variantu, ar likumu būtu nepieciešams risināt šādus jautājumus:

1. Valsts institūciju un pašvaldību kompetence un funkcijas NKM saglabāšanā;
2. NKM izpausmju identifikācijas un saglabāšanas kārtība;
3. Nacionālās NKM padomes izveide, tās statuss un funkcijas;
4. Nacionālā NKM atbalsta instrumenti;
5. Latvijas NKM meistara statuss, meistara zināšanu un prasmju pārmantošanas atbalsta principi;
6. Deleģējuma noteikšana likuma izpildei nepieciešamo normatīvo aktu izstrādei.

A varianta priekšrocības

1. NKM aizsardzībai Latvijā ir savs „jumta” likums, kas ir līdzvērtīgi tam, kā Latvijā ir izveidota materiālā kultūras mantojuma saglabāšanas un aizsardzības normatīvo aktu bāze.
2. Atsevišķa likuma izstrāde dotu iespēju vienkopus skaidrot, kas ir NKM un kāda ir tā saglabāšanas nozīme sabiedrībā, kā arī kāda ir valsts un pašvaldību loma un funkcijas NKM saglabāšanā.
3. Atsevišķa likuma izstrāde Latvijas NKM saglabāšanai pilnībā atbilstu Konvencijā definētajiem dalībvalstu pienākumiem, līdz ar to šī likuma izstrāde būtiski ietekmētu Latvijas atpazīstamību starptautiskajā aprītē un radītu labvēlīgus priekšnoteikumus starptautiskās sadarbības attīstībai šajā jomā.
4. Atsevišķa likuma izstrāde pievērstu sabiedrības uzmanību šī jautājuma nozīmīgumam, kas kopumā celtu NKM prestižu sabiedrībā.

A varianta trūkumi

1. Tiesību sistēma tiek sadrumstalota, nosakot valsts un pašvaldību institūcijām specifiskas funkcijas speciālā normatīvajā aktā, nevis to regulējošajos normatīvajos aktos.

B variants – Veikt grozījumus esošajos Latvijas Republikas tiesību aktos

Ja netiek veidots speciāls likums NKM saglabāšanai, tad otrs variants ir veikt grozījumus vairākos LR tiesību aktos, lai nodrošinātu NKM saglabāšanai nepieciešamo normatīvo bāzi.

Atbalstot B variantu, būtu nepieciešams veikt grozījumus šādos LR tiesību aktos:

1. Dziesmu un deju svētku likums;
2. Muzeju likums;
3. Bibliotēku likums;
4. Likums „Par amatniecību”;
5. Profesionālās izglītības likums;
6. Izglītības likums;
7. Likums „Par pašvaldībām”;
8. Kultūras institūciju likums;
9. Valsts kultūrkapitāla fonda likums;
10. MK 2007.gada 13.novembra noteikumi Nr.764 „Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta nolikums”;
11. MK 2007.gada 16.oktobra noteikumi Nr.698 „Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas nolikums”;
12. MK 2005.gada 26.jūlija noteikumi Nr.540 „Valsts aģentūras „Tautas mākslas centrs” nolikums”;
13. MK 2003.gada 16.septembra noteikumi Nr.528 „Izglītības un zinātnes ministrijas nolikums”;
14. MK 2003.gada 29.aprīļa noteikumi Nr.241 „Kultūras ministrijas nolikums”.

B varianta priekšrocības

1. Tiek saglabāta esošā normatīvā regulējuma sistēma, kurai nepieciešams veikt tikai grozījumus.

B varianta trūkumi

1. Lai arī tiek veikti grozījumi konkrētos tiesību aktos, NKM saglabāšanas jautājumi kopumā nav pārskatāmi un nav saistīti ar kopējiem mērķiem;

2. Atsevišķa likuma trūkumu Latvijas NKM saglabāšanai sabiedrība var uztvert kā valsts oficiālo viedokli par šī jautājuma nenozīmīgumu atšķirībā no materiālā kultūras mantojuma vai citām nacionālajām kultūras vērtībām vai institūcijām, kuru aizsardzībai un atbalstam darbojas atsevišķi LR tiesību akti.

7.2.rīcības virziens: Noteikt par nacionālā NKM saglabāšanas nodrošināšanu atbildīgo institūciju un panākt koordinētu un uz kopīgiem mērķiem orientētu Latvijas NKM saglabāšanā iesaistīto institūciju darbību.

Latvijas NKM saglabāšanā, kas aptver NKM identifikāciju, dokumentēšanu, pētniecību, saglabāšanu, aizsardzību, popularizēšanu, vērtības nostiprināšanu, tālāknodošanu, kā arī atsevišķu tā aspektu atjaunošanu, nepieciešama pastāvīga un koordinēta valsts un pašvaldību sadarbība, kā arī nevalstisko, privāto un profesionālo organizāciju līdzdalība. Saskaņā ar Konvenciju un tās ieviešanas vadlīnijām, ko izstrādājusi Konvencijas Starpvaldību komiteja, īpaša uzmanība ir veltāma vietējo kopienu iesaistīšanai NKM pārvaldīšanas procesos. Tāpēc ir nepieciešams izveidot vienotu un mērķtiecīgu Latvijas NKM pārvaldīšanas un koordinācijas struktūru.

Likuma „Par Apvienoto Nāciju izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas konvenciju par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu” 2.pantā noteikts, ka Konvencijā paredzēto saistību izpildi koordinē KM. No KM pārraudzībā esošajām iestādēm **visatbilstošākā institūcija, kuru noteikt par Nacionālā NKM saglabāšanas atbildīgo institūciju, ir TMC, jo:**

- TMC ir plašs valsts un pašvaldību institūciju, nevalstiskā sektora sadarbības tīkls, kuru iespējams paplašināt un pilnvērtīgāk izmantot Nacionālā NKM saglabāšanas pasākumu koordinācijai;
- TMC ir tiesības saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likumu savas funkcijas deleģēt, kas dod iespējas Nacionālā NKM saglabāšanas procesā piesaistīt citas personas (pētniecības institūcijas, datu bāžu izstrādātājus u.c.);
- TMC kā valsts aģentūrai ir tiesības izdot administratīvus aktus, kas šajā gadījumā vienkāršo procedūru Nacionālā NKM statusa piešķiršanai un Nacionālo NKM izpausmju pieteikšanai *Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvajam sarakstam*;
- līdz šim TMC viena no funkcijām saskaņā ar TMC nolikumu ir programmu un projektu izstrāde NKM jomā;
- ir uzkrāta nozīmīga pieredze, organizējot un koordinējot projektus atsevišķu NKM izpausmju saglabāšanai (piemēram, Dziesmu un deju svētki, Starptautiskais folkloras festivāls „Baltica”, lokālo tradīciju izkopšana sadarbībā ar pašvaldībām un nevalstisko sektoru, u.c.);

- 2005.gada 13.maijā IZM izdeva TMC izglītības iestādes reģistrācijas apliecību, kas dod iespēju TMC sadarbībā ar citām valsts un pašvaldību institūcijām īstenot izglītības projektus mūžizglītības kontekstā.

Ņemot vērā Konvencijā noteiktās saistības, par Nacionālā NKM saglabāšanu **atbildīgajai institūcijai jānosaka šādas funkcijas:**

- izstrādāt NKM saglabāšanai nepieciešamo normatīvo aktus projektus un programmas;
- izveidot Nacionālo NKM padomi un nodrošināt tās darbību;
- apzināt, identificēt, definēt un aprakstīt nacionālā NKM izpausmes, t.sk. NKM meistarus un viņu zināšanu un prasmju pārmantotājus - veidot un papildināt Nacionālā NKM sadaļu Latvijas Digitālajā kultūras kartē;
- koordinēt Nacionālā NKM izpausmju izvirzīšanu *Cilvēces NKM reprezentatīvajam sarakstam un NKM, kam jānodrošina neatliekama saglabāšana, sarakstam;*
- īpašu uzmanību veltīt sabiedrības izglītošanai un izpratnes veidošanai par Latvijas NKM un tā lomu nacionālās valsts attīstībā pieaugošas globalizācijas apstākļos, kā arī kultūras daudzveidības uzturēšanā kā vietējā, tā globālā līmenī;
- ar formālās un neformālās izglītības palīdzību rosināt sabiedrības līdzdalību NKM pārmantošanā un tālāknodošanā;
- sadarbībā ar partnerinstitūcijām (izglītības, pētniecības iestādes, NVO, pašvaldības u.c.) veidot saikni ar NKM meistariem un pārmantotājiem, sniedzot konsultācijas un metodisku atbalstu pašvaldībām NKM saglabāšanai atbilstoši Konvencijai, kā arī ierosināt, koordinēt vai vadīt projektus un citas aktivitātes NKM jomā; koordinēt uz kopīgiem mērķiem un uzdevumiem orientētu Latvijas NKM saglabāšanā iesaistīto institūciju darbību;
- koordinēt informācijas apriti par NKM saglabāšanas pasākumiem, pētījumiem, programmām u.c. aktivitātēm.

Ņemot vērā to, ka TMC paplašinās funkcijas un uzdevumi NKM jomā, ir nepieciešams:

1. veikt grozījumus TMC nolikumā, precizējot TMC atbildību Nacionālā NKM saglabāšanā;
2. veikt grozījumus KM nolikumā, precizējot KM atbildību NKM jomā.

7.3. rīcības virziens: Uz Latvijas Digitālās kultūras kartes bāzes izveidot Nacionālo NKM sarakstu un uzsākt nacionālā NKM izpausmju saglabāšanas programmu izstrādi un īstenošanu.

Uz LDKK bāzes veidotais Nacionālais NKM saraksts ir datu bāze, kurā iekļautas spilgtākās un raksturīgākās Latvijas NKM izpausmes, kam ir izcila nozīme nacionālās kultūras kopainas veidošanā vai kuru izplatība un atpazīstamība iekļaujas vietējas kopienas robežās un kuras kopienas un grupas, vai atsevišķos gadījumos arī indivīdi, atzīst par sava kultūras mantojuma daļu.

LDKK pēc noteikta parauga tiek iekļautas NKM izpausmes un NKM meistari. Informācija tiek papildināta ar ilustratīvo materiālu - attēliem, audio, video dokumentiem

nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

u.c. Sarakstā iekļauto nacionālo NKM izpausmju saglabāšanai nākotnē paredzēts izstrādāt programmas, kurās izvirzīti saglabāšanas ilgtermiņa mērķi, uzdevumi un konkrēti pasākumi.

Nacionālais NKM saraksts Latvijas Digitālajā kultūras kartē aptver šādu Latvijas NKM vērtību spektru:

1. NKM meistari un pārmantotāji (kopienas, grupas, personas);
2. NKM veidi, žanri, prasmes, tehnikas;
3. NKM kultūrtelpas un ar tām saistītie artefakti, instrumenti, krājumi;
4. NKM norises (rituāli, svētki u.tml.).

Nemot vērā, ka starptautiskajā līmenī Konvencija paredz *Cilvēces NKM reprezentatīvā saraksta* un *NKM, kam jānodrošina neatliekama saglabāšana, saraksta* izveidi, arī Latvijas Nacionālais NKM sarakstā tiks fiksētas NKM reprezentatīvās izpausmes un NKM izpausmes, kuru saglabāšanai nepieciešams veikt neatliekamus pasākumus, jo pretējā gadījumā šīs izpausmes īsā laikā varētu izzust.

Nacionālais NKM saraksts ir publiski pieejams un tiek pastāvīgi papildināts ar jaunām NKM izpausmēm. Latvijas Digitālās kultūras kartē iekļautās NKM izpausmes ir izmantojamas Latvijas NKM starptautiskā reprezentācijā.

Latvijas Digitālajā kultūras kartē iekļaujamās informācijas saturs un kvalitāte ir par Nacionālā NKM saglabāšanu atbildīgās institūcijas – TMC kompetence.

Kārtība, kādā veicama pieteikumu izstrāde un iesniegšana Nacionālajam NKM sarakstam Latvijas Digitālajā kultūras kartē, iesniegto pieteikumu izvērtēšana un lēmuma pieņemšana par Nacionālā NKM statusa piešķiršanu, kā arī kritēriji, saskaņā ar kuriem tiek izvērtētas iesniegtās NKM izpausmes, nosakāmi atsevišķos MK noteikumos.

7.4. rīcības virziens: Noteikt Latvijas NKM meistara statusu un izveidot atbalsta mehānismu NKM meistara zināšanu un prasmju tālāknodošanai.

Lai nodrošinātu NKM kā dzīvu kultūrvērtību saglabāšanu un pārmantošanu, īpaša uzmanība ir jāvelta NKM meistariem kā no paaudzes paaudzē mantoto īpašo zināšanu un prasmju nesējiem.

Tādēļ ir nepieciešams veikt šādus uzdevumus:

- 7.4.1. LR tiesību aktos noteikt Nacionālā NKM meistara statusu un atbalsta pasākumus NKM meistara zināšanu un prasmju pārmantošanai;
- 7.4.2. Iekļaut Latvijas Digitālajā kultūras kartē sabiedrībai pieejamu informāciju par Latvijas NKM meistariem un to zināšanu un prasmju pārmantotājiem;
- 7.4.3. Ar plašsaziņas līdzekļu palīdzību plašāk informēt sabiedrību par Nacionālā NKM meistariem un viņu darbību;
- 7.4.4. Sadarbībā ar NKM saglabāšanā iesaistītajām institūcijām izstrādāt programmas NKM meistaru zināšanu un prasmju tālāknodošanai.

7.4. Rīcības virzienā iekļauto uzdevumu izpilde tiek nodrošināta, īstenojot rīcības virzienus 7.1 un 7.2.

7.5. rīcības virziens: Iekļaut NKM saglabāšanas jautājumus izglītības procesā visos izglītības līmeņos.

Nozīmīgākie īstenojamie uzdevumi:

- 7.5.1. paplašināt NKM pamatzināšanu un prasmju apgūšanu vispārējās izglītības ietvaros;
- 7.5.2. integrēt NKM saglabāšanas pasākumus interešu izglītības un kultūrizglītības programmās;

nemateriala k-mantojuma koncepcija.doc; Koncepcija par Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu

7.5.3. pilnveidot izglītības programmas un veidot jaunu izglītības moduli augstākās un profesionālās izglītības iestādēs NKM speciālistu sagatavošanai dažādām NKM saglabāšanas funkcijām un izpausmēm;

7.5.4. pastiprināt kultūras, izglītības un pētniecības institūciju, pašvaldību, NVO un privāto organizāciju sadarbību izglītojošu un radošu aktivitāšu piedāvāšanai sabiedrībai NKM zināšanu un prasmju apgūšanai mūžizglītības perspektīvā.

Rīcības virziens īstenojams, savstarpēji sadarbojoties KM (TMC, KRIIC), IZM (VJIC, ISEC), UNESCO LNK, pētniecības institūcijām, augstskolām, valsts un pašvaldību muzejiem, bibliotēkām, NVO u.c.

VIII. Prognozes par sekām, ja netiks risinātas problēmas

Neīstenojot kompleksu un saskaņotu NKM saglabāšanas politiku, globalizācijas un sociālo pārmaiņu ietekmē pastāv draudi, ka NKM Latvijā tiks pakļauts degradācijai un strauji izzudīs. Ņemot vērā, ka NKM ir svarīga nozīme nacionālās identitātes - nācijas savdabības, iekšējās integritātes un kontinuitātes - veidošanā, uzturēšanā un paušanā, tam izzūdot, tiks ietekmēta ne tikai valsts kultūras daudzveidīgā kopaina, bet arī apdraudēta nacionālās identitātes saglabāšana.

Ja netiks izveidota vienota sistēma nacionālā NKM saglabāšanai, darbs pie Latvijas NKM vērtību saglabāšanas un tālāk nodošanas nākamajām paaudzēm tiks veikts nesistemātiski, radot draudus tam, ka liela daļa no NKM izpausmēm izzudīs. Starptautiskā kontekstā Latvijai nebūs iespējas reprezentēt savu savdabību jeb nacionālo kultūru, kuras pamatā ir NKM vērtības, kam ir bijusi un joprojām ir būtiska nozīme nācijas vēstures, valodas un teritorijas veidošanā un attīstībā. Latvija kā Konvencijas dalībvalsts nepildīs tai uzliktās saistības.

IX. Veicamie pasākumi, to īstenošanas termiņi un atbildīgās institūcijas

N.p.k.	Veicamais pasākums	Termiņš	Atbildīgā institūcija un iesaistītās institūcijas
9.1.	Izveidot normatīvo bāzi Latvijas NKM pārvaldības sistēmas noteikšanai atbalsta mehānisma izveidei		
	<p>9.1.1. <u>A. variantā</u> – izstrādāt likumu „Par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu”;</p> <p>9.1.2. <u>B. variantā</u> – veikt grozījumus esošajos Latvijas Republikas tiesību aktos (Dziesmu un deju svētku likums, Muzeju likums, Bibliotēku likums, Likums „Par amatniecību”, Profesionālās izglītības likums, Izglītības likums, Likums „Par pašvaldībām”, Kultūras institūciju likums, Valsts Kultūrkapitāla fonda likums, Ministru kabineta noteikumi Nr.241 „Kultūras ministrijas nolikums”, MK noteikumi Nr.540 „Valsts aģentūras „Tautas mākslas centrs” nolikums”, MK noteikumi Nr.528 „Izglītības un zinātnes ministrijas nolikums”, MK noteikumi Nr.764 „Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta nolikums” un</p>	2010.	KM, TMC

	MK noteikumi Nr.698 „Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas nolikums”).		
9.2.	Noteikt par nacionālā NKM saglabāšanas nodrošināšanu atbildīgo institūciju un panākt koordinētu un uz kopīgiem mērķiem orientētu Latvijas NKM saglabāšanā iesaistīto institūciju darbību		
	9.2.1. Veikt grozījumus TMC nolikumā, precizējot TMC atbildību Nacionālā NKM saglabāšanā;	2009.	KM, TMC
	9.2.2. Veikt grozījumus Kultūras ministrijas nolikumā, precizējot KM atbildību NKM jomā.	2009.	KM
9.3.	Uz Latvijas Digitālās kultūras kartes bāzes izveidot Nacionālā NKM sarakstu un uzsākt nacionālā NKM izpausmju saglabāšanas programmu izstrādi un īstenošanu		
	9.3.1. Izstrādāt KM nolikumu par Nacionālo NKM padomi un nodrošināt tās darbību;	2011.	KM, TMC
	9.3.2. Izstrādāt MK noteikumus par kārtību, kādā NKM izpausmei tiek piešķirts Nacionālā NKM statuss un NKM izpausme tiek izvēlēta pieteikšanai <i>Cilvēces nemateriālā kultūras mantojuma reprezentatīvajam sarakstam</i> ;	2011.	KM, TMC
	9.3.3. Izstrādāt MK noteikumus par NKM meistara statusu un kārtību valsts atbalsta piešķiršanai NKM meistara zināšanu un prasmju pārmantošanai;	2011.	KM, TMC
	9.3.4. Izveidot Latvijas Digitālās kultūras kartes NKM sadaļu, nodrošinot Nacionālā NKM saraksta veidošanu un regulāru papildināšanu.	No 2009..	TMC, KM
9.4.	Noteikt Latvijas NKM meistara statusu un izveidot atbalsta mehānismu NKM meistaru zināšanu un prasmju tālāknodošanai		
	9.4.1. Sadarbībā ar NKM saglabāšanā iesaistītajām institūcijām izstrādāt programmas un projektus NKM meistaru zināšanu un prasmju tālāknodošanai;	Katru gadu, sākot no 2011.	TMC, VKKF
	9.4.2. Iekļaut Latvijas Digitālajā kultūras kartē sabiedrībai pieejamu informāciju par Latvijas NKM meistariem un to zināšanu un prasmju pārmantotājiem;	Katru gadu	TMC, KM, KIS pašvaldības, pētniecības iestādes, NVO
	9.4.3. Ar plašsaziņas līdzekļu palīdzību informēt sabiedrību par Nacionālā NKM meistariem un to darbību;	Katru gadu	TMC, KM, pašvaldības, NVO
	Skatīt arī 9.3.3.		

9.5.	Iekļaut NKM saglabāšanas jautājumus izglītības procesā visos izglītības līmeņos		
	9.5.1. paplašināt NKM pamatzināšanu un prasmju apgūšanu vispārējās izglītības ietvaros;	2011.	TMC, KM, KRIIC, IZM, ISEC, VJIC, augstskolas u.c.
	9.5.2. integrēt NKM saglabāšanas pasākumus interešu izglītības un kultūrizglītības programmās;	2011.	
	9.5.3. pilnveidot izglītības programmas un veidot jaunu izglītības moduli augstākās un profesionālās izglītības iestādēs NKM speciālistu sagatavošanai dažādām NKM saglabāšanas funkcijām un izpausmēm;	2011.	
	9.5.4. pastiprināt kultūras, izglītības un pētniecības institūciju, pašvaldību, NVO un privāto organizāciju sadarbību izglītojošu un radošu aktivitāšu piedāvāšanai sabiedrībai NKM zināšanu un prasmju apgūšanai mūžizglītības perspektīvā.	2009.	

X. Papildus nepieciešamais finansējums

Koncepciju paredzēts īstenot piešķirto līdzekļu ietvaros.

XI. Pārskatu sniegšanas un sasniegto rezultātu novērtēšanas kārtība

Koncepcijas ieviešana notiek laika posmā no 2009. līdz 2011.gadam. Par tās ieviešanu atbildīgā institūcija ir Kultūras ministrija un „Tautas mākslas centrs”.

Kultūras ministrija, balstoties uz Nacionālā NKM saglabāšanu atbildīgās iestādes un citu Koncepcijas īstenošanā iesaistīto institūciju sagatavoto informāciju, līdz 2012.gada 1.maijam iesniedz Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu par Koncepcijā plānoto veicamo uzdevumu izpildi.